

JOSEPH ROTH'UN *HIOB* ROMANINDA DEĞİŞİM YANSIMALARI

Dr. Halit ÜRÜNDÜ

Niğde Ün. Fen-Edb. Fak.
urundu@hotmail.com

Öz

Avusturya'lı yazar Joseph Roth, 1894 yılında Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Habsburg İmparatorluğu'nda doğmuş ve 1939 yılında Paris'te sürgün yıllarında ölmüştür. Yahudi asıllı bir yazar olması onun hayatında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, onun eserlerinde savaş ve sonrası yıllarının getirdiği yoksulluğu ve vatansızlığı işleminin yanı sıra yıkılan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile birlikte kaybolan geçmişini irdelemesine yol açmıştır. Makalede yazarın uluslararası başarıya ulaşan *Hiob* (Eyüp) adlı romanında dönemin insanının yaşadığı sosyal değişim olgusu ve onun sonucu olan yalnızlaşma süreci, kullanılan sembol ve motifler ışığında incelenmeye çalışılmaktadır. Ortaya konulan çalışmada aynı zamanda sözü edilen değişimin, iklimsel değişikliklerle ve anlık hava durumuyla çarpıcı bir şekilde verildiği görülmektedir. Roth'un Yahudi kimliği onun eserlerini ve dönemin insanını anlamamıza bir anahtar olmuştur. Bu yüzden bireyin duygu ve düşüncelerini, insanın değişime karşı bitmek-tükenmek bilmeyen direnci, dönemin insanının kimlik sorunu ve var oluş sorgulamasını eserden örneklerle yansıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya Edebiyatı, Joseph Roth, Roman Analizi, Yahudilik, Savaş Sonrası Edebiyatı, Motif, Sembol

REFLECTIONS OF CHANGE IN JOSEPH ROTH'S NOVEL *JOB*, *THE STORY OF SIMPLE MAN*

Abstract

Joseph Roth was born into a Jewish family in 1894, in Brody, Galicia on the Eastern border of the Habsburg Empire. As a young man, he was exiled to Paris where he ultimately died in 1939. The Eastern European Jewish culture and his religious background played an important role in his works. Living in Western Europe as an Eastern European Jewish immigrant led him to write about the Habsburg Empire after the post-war years, Jewishness, homelessness, and the life-crushing poverty of the people of the time. Moreover, he felt deeply disconnected from his past so he began to investigate his Jewish origins which profoundly impacted his writing. In this article, the social changes, collective problems, and the process of isolation which Jewish people experienced during this period have been examined by giving symbols and motifs from the writer's international book of success, *Job, The Story of Simple Man (Hiob)*. In this paper, the seasonal changes and immediate weather conditions which parallel the situations in the book have been presented. Roth's Jewish identity is the key to understanding his work and the mood of the time; therefore, the endless resistance of this period's people to these social changes and their resulting identity crises and questions about the state of existence have been reflected by giving examples from the novel.

Keyword: Austrian Literature, Joseph Roth, Novel analysis, Jewishness, Post War Literature, Motive, Symbol

1. Giriş

Joseph Roth, ünü sınırları aşmış Avusturyalı hikâye ve roman yazarıdır. 2 Eylül 1894 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna bağlı ve nüfusunun çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu Rus sınırına yakın Galiçya bölgesinin Brody kasabasında dünyaya gelmiştir. 20. yüzyıl Avusturya edebiyatının en önemli yazarlarından biri olarak tanımlanan Roth, 1939'da ülkesinden uzak sürgün yıllarında ölmüştür.¹ Yaşamı boyunca Avusturya edebiyatına birçok eser kazandırmasının yanı sıra eserlerinin birçoğu farklı dillere çevrilmiştir. Roth, I. Dünya Savaşı sonrası sorunlarını, geçmişe özlem, ümitsizlik, çaresizlik, inanç boşluğu ve geleneklerden uzaklaşmak gibi birey ve toplumların duygu, düşünce, kültür ve değerlerini roman diline ustaca uyarlamıştır. Ancak Tamas Lichtmann'ın da belirttiği gibi, I. Dünya Savaşı sonrası Avusturya edebiyatının karakteristik özelliği olan bu duygu ve düşünceler Roth'un Yahudi asıllı olmasıyla farklı bir anlam ve önem kazanmaktadır. Savaşın getirdiği sarsıntıların yanı sıra Yahudi asıllı bir yazar olması nedeniyle Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu vatan olarak benimsemesi ve sonrasında İmparatorluğun dağılma süreci onun çaresizliğinin ve ümitsizliğinin kaynağını oluşturmaktadır.² Bu durum, yine Lichtman'a göre, Roth'un tarihin derinliklerine el atmasını ve en başarılı çalışmalarından biri olan *Hiob* adlı eseri ele almasını sağlamıştır.³ Aynı dönemin yazarı ve çok yakın bir dostu olan ünlü Avusturyalı yazar Stefan Zweig'in *Hiob* romanını kendi eserlerinden çok daha üstün tutması ve arkadaşına eserini tamamlamasında maddi ve manevi destekte bulunması romanın anlam ve önemine işaret etmektedir.⁴

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Joseph Roth'un *Hiob* romanını metne bağlı eleştiri yöntemiyle incelemenin yanı sıra, tarihsel, toplumsal ve kültürel dış etkenlerin esere olan etkilerini de içine alan bir yaklaşım sergileyerek ele almaktır. Aynı zamanda eserin daha iyi anlaşılabilmesi için yazarın diğer eserlerinden ve önemli katkılar sağlayan ikincil edebi kaynaklardan yararlanılmıştır.

Gürsel Aytaç'ın da belirttiği gibi yazarın kurduğu kurmaca gerçeklik dış dünyanın gerçekliği ile örtüşmek zorunda değildir, çünkü hayat gerçeğinden kurmacaya geçiş, başlı başına bir süreçtir.⁵ İşte bu süreç, Roth'un *Hiob* romanında gerek yazarın kullandığı sembollerle gerekse motiflerle çarpıcı bir şekilde yansıtılmıştır. Bu çalışmadaki amaç sadece *Hiob* romanında yazarın kurgu dünyasına bir ayna tutmak değil, onun duygu ve düşüncelerinin aktarılmasında rol alan motif ve

¹ Helmuth Nürnberger: *Joseph Roth*. Hamburg 1990, s. 122.

² David Bronsen: *Joseph Roth: eine Biographie*. Köln 1993, s. 20.

³ Tamás Lichtmann: *Schein und Wirklichkeit. Illusionen und Erfahrungen im Werk Joseph Roths*. In: Artl, Herbert/ Manfred Diersch: "Sein und Schein -Traum und Wirklichkeit" *Zur Poetikösterreichischer Schriftsteller/innen im 20. Jahrhundert*. Frankfurt am Main 1994, s. 41.

⁴ Hartmut Müller: *Stefan Zweig*. Hamburg 1990, s. 103.

⁵ Gürsel Aytaç: *Edebiyat Yazıları III*. Ankara 1999, s. 14.

sembollerle yüklü ifadelerine dikkat çekmektir. İncelemenin yapılmasında ve eserin seçilmesinde önemli bir etken de *Hiob* romanında mevsimlerin ve iklimlerin karakteristik özelliklerinin sembollerle yansıtılması, toplumsal değişim olgusu, yeni düzene ayak uyduramamak, boşluk, yalnızlık, parçalanmışlık motiflerinin ortaya konulmasıdır. Eserin ele alınmasında bir başka neden ise, Roth'un kullandığı karakterlerin kendisi gibi geçiş döneminde bulunması ve eserlerinin Almanca-Türkçeye birçok çevirisi yapılmasına karşın ülkemizde bilimsel çalışmanın az sayıda yapılmış olmasıdır. Ancak şu da belirtilmelidir ki, *Hiob*'u daha iyi anlayabilmemiz için farklı açılardan ele alan ve inceleyen çalışmalara gereksinim olduğudur. Çalışmada, Almanca olan *Hiob* adlı roman yerine Rezzan Kızıltan tarafından Türkçe'ye "Eyub" adıyla kazandırılan roman çevirisi kullanılmış ve roman alıntıları da bu eserden verilmiştir. Romanda toplumsal değişim olgusu, semboller ve motiflerle yansıtılan Yahudilik-göç, inanç, aile-baba-oğul konuları çerçevesinde değerlendirilecektir. Tamas Lichtmann'ın⁶ Roth'un Yahudi asıllı bir yazar olması ile ilgili yaptığı tespitler romandaki kimlik sorununu anlamak için önemlidir. Bunun yanı sıra Kasım Eğit'in doğa yansımalarının edebiyatta kullanılmasını ele aldığı *Friedrich Dürrenmatt. Aufbau und Erzählstrukturen seines Prosawerks* çalışmasını da referans alarak, *Hiob* eserindeki mevsimsel ve iklimsel değişikliklerin karakteristik özelliklerine değinilmiştir.

3. Roth'da Kimlik Arayışı

Joseph Roth'un ve Yahudilerin yaşadıkları topraklara olan tutumlarını inceleyen Tamas Lichtmann, yazarın *Hiob*'da ortaya koyduğu Yahudi kimlik arayışını ve toplum sorunlarını farklı bir açıdan değerlendirmektedir. Lichtmann'a göre Roth'un *Hiob* romanı da dâhil birçok eserinde Yahudilik konu edilmektedir. Aslında Roth, bunu yaparak Yahudiliğin tarihine ışık tutmakta, tarihte Yahudilerin yaşadıkları sürgün yıllarına dikkat çekmekte ve yaşadıkları kimlik sorununun bu olaylardan başlayarak süregeldiğini vurgulamaktadır. Yine belirtildiği üzere bu sorunsallık Yahudilerin bir zamanlar Kudüs'teki tapınaklarının yıkıldığı zamandan başlayarak Mesih'in inişine kadar devam edeceği ve Yahudilerin bu süre zarfında dünyanın muhtelif yerlerinde vatansız dolaşmaya mahkûm bir görüntü sergileyecekleridir.⁷ Sembolik ve alegorik öğelerle dolu olan *Hiob*'un yanı sıra yine yazara ait *Hotel Savoy* eserine dikkat çeken Lichtmann, Yahudilerin yurt, memleket tanımlarına ilişkin örnek bir alıntı vermektedir:

⁶ Tamas Lichtmann: *Schein und Wirklichkeit. Illusionen und Erfahrungen im Werk Joseph Roths*. In: Artl, Herbert/ Manfred Diersch: "Sein und Schein -Traum und Wirklichkeit" Zur Poetikösterreichischer Schriftsteller/innen im 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main 1994, s. 40-52.

⁷ Lichtmann, a.g.e., s. 45.

Buraya her yıl Babamı ziyaret etmeye gelirim diyor Bloomfield. Ve aynı zamanda şehri de unutmam. Ben Doğulu Yahudiyim “Ostjude”⁸ ölülerimizin bulunduğu her yer bizim için vatandır. (1994: 43, *kendi çevirim*)

Yazara ait *Juden auf Wanderschaft* adlı eserde ise aynı konuya ilişkin şöyle bir alıntıya dikkat çekilmektedir: “Doğulu Yahudiler’in hiçbir yerde Vatanları yoktur, ancak her Kabristanda mezarları bulunmaktadır”.⁹ Yukarıda Lichtmann’ın belirttiği roman alıntılarının dışında Roth, *Radetzkymarsch* adlı eserinin devamı niteliğinde sayılan *Kapuzinergruft* romanında Ulus, Devlet, Millet kavramlarına önemli bir açıklık getiriyor:

Avusturya sadece bir devlet değil, vatan değil, ulus da değil. Avusturya bunların ötesinde bir din’dir. Şu an hüküm süren ruhaneler ve ruhani sersemeler bizlerden bir çeşit Ulus oluşturmayı amaçlıyor. Öyle ki onlar bu ulusu tüm dünyada var olmuş olan tek Uluslar üstü toplum onları bizlerle gerçekleştirmek istiyorlar (Roth 1972: 175, *kendi çevirim*).

Alıntılardan anlaşılacağı üzere Roth’un roman karakterleri yurt ve toplum tanımlarına dair pek çok farklı görüş bildirmektedir. Yahudilerin yaşadıkları toprakları sınırlandıramamaları ve tarih boyunca yaşadıkları sürekli göç onları, kimi zaman topluma, kimi zaman ise kendilerine ve kültürüne karşı yabancılaşmalarına yol açtığı vurgulanır.¹⁰ Tüm bu verilerden yola çıkarak dönemin siyasal durumuna değinilen çalışmada, Yahudilerin -tüm dünya vatanperverlik çılgınlığını yaşarken- toprak sahibi olmamalarını ve bu çılgınlığa rağmen sağduyulu davranmalarını savaştan sorumlu tutulamayacaklarına delil olarak sunar. Yahudileri bir arada tutan gücün ise yaşadıkları Yahudilik dini olduğunun altı çizilir:

Eğer bir gün adaletli bir tarih yazılacaksa, tüm dünya patriotik çılgınlığa yönlendiği bir zamanda yurtları olmadığı için sağduyuyla hareket eden Yahudilere hak verilecektir. Ancak vatanperverlik değil de, onları bir araya bağlayan ve bir arada tutan güç nedir? Böyle bir Yahudi batı Avrupa manasında vatanperver Yahudi değil, tam olarak tanrının sevgili Yahudi kuludur.

Burada bu rolü üstlenen ise tanrının sevgili Yahudi kulu *Hiob* romanın kahramanıdır (1994: 44, *kendi çevirim*).

Yahudilerin dünyadan uzaklaşmalarına, kendilerini soyutlamalarına, kimlik sorununu yaşamalarına sebep olan etkenin yüzyıllardır yaşadıkları göç hayatı ve dini inançların neden olduğu ve bunların tarihsel gerçeklerde gizli olduğu belirtilir. Dikkat edilirse tüm bu karakteristik özellikler *Hiob*’da ortaya konan roman kahramanı Mendel Singer’de de göze çarpmaktadır.

⁸ “Ostjuden” Avusturya-Macaristan İmparator topraklarında yaşayan Yahudilere verilen ad.

⁹ Lichtmann, a.g.e., s. 43, *kendi çevirim*.

¹⁰ Lichtmann, a.g.e., s. 43.

4. Mendel Singer'in Kimlik Arayışı ve Ailede Değişim

Mendel Singer, inancına düşkün Yahudi asıllı sıradan bir Avusturya vatandaşıdır. Zamanının büyük bölümünü ibadet ederek geçirmektedir ve her şeyi yaratan Tanrı Yehova'nın kendi kaderini yönlendirdiğine inanmaktadır. Bütün ömrünü Hz. Eyüp gibi tanrıya dua etmeye ve onu aramaya adanmıştır. Mekâna ve zamana ayak uydurmaktan çok uzak yaşamıyla, bulunduğu ortama, topraklara, yabancı bir davranış sergilemektedir. Onun kabul ettiği tek gerçek her şeyi tanrının yaratmış olduğu ve her yerin tanrının ebedi mekânı olduğudur.

Romanda, Lichtmann'ı doğrularcasına, dini inancın yanı sıra sosyal ve çevresel faktörlere, Yahudi olmanın zorluğuna, maddi ve manevi imkânsızlıkların göçe neden olan etkisine değinilir:

Koşumları çıkarılan atlar kişniyor, şakırdayan yorgun toynaklarıyla yapış yapış çamuru tepiyorlardı arabanın yanında. Unuttukları battaniyelerini almaya gitmekte veya içi yemek dolu, takırdayan bir sefer taşıyla dönmekte olan tek tük insan yolunu bulmaya çalışıyordu çevrimsel karanlıkta, sarı fenerleri ellerinde. Misafir barındırılıyordu etraftaki binlerce küçük evde. Ev sahiplerinin yataklarının yanına uzatılmış kerevetlerde yatıyorlardı; marazlılar, kamburlar, felçliler, deliler, geri zekâlılar, kalp-şeker hastaları, bedeninde kanser barındıranlar, çocukları sakat analar, hapse atılma veya askere alınma tehlikesiyle karşı karşıya olan erkekler, yakalanmamaya çalışan asker kaçakları, doktorlarda derdine çare bulamayanlar, insanlığın dışladığı dertliler, yeryüzündeki adaletin gazabına uğrayanlar, hasret çekenler, açlar, toklar, sahtekârlar, dürüstler, herkes, herkes... (Roth 2003: 14, *çeviri Kızıltan*).

Yukarıdaki alıntıya dikkat edildiğinde kötü çevre koşullarının, çamurlu sokakların, sefilliğin ve çaresizliğin ön plana çıktığı, asker kaçaklarının varlığı, hapse atılanlar ile askere gidenlerin aynı cümlede yan yana eşdeğerlilik göstermesi vatan, millet kavramlarına ve yaşanan huzursuz ortama dikkat çeken önemli ifadelerdir. Roth'un eserindeki Yahudiler yaşadıkları yabancı yerlerden ve ormanlardan korkan, tepe noktasında duranların baskısıyla sürekli bir dışa itilmişlik hisseden, kendilerini toplumdan uzak tutan karakterlerdir. Bu durum Lichtmann'a göre onların yabancılaşmalarının doğal motiflerini oluşturur:¹¹

Ara sıra köpekler havlıyor, Mendel ürküyordu. Yeryüzünün huzurunu kaçırıyor, Mendel Singer'in huzursuzluğunu artırıyorlardı. Kasabanın evlerinden olsa olsa beş dakikalık uzaklıkta olduğu halde, Yahudilerin yaşadığı dünyadan çok uzaklaşmış gibi geliyordu ona, çok yalnızmış, türlü türlü tehlikeyle yüz yüzeymiş, ama yine de geri dönecek durumda değilmiş gibi. Kuzeye yöneldi: karanlığı soluyordu orada orman. Sağ tarafta bataklık uzanıyordu kilometre-

¹¹ Lichtmann, a.g.e., s. 46.

lerce, içinde tek tük gümüşü söğüt. Sol tarafta tarlalar uzanıyordu opal tüllerin altında (Roth 2003: 56, *çeviri Kızıltan*).

Romana ilişkin bir başka önemli tespit ise İrene Schröder'in çalışmasında yer almaktadır. İrene, Roth'un 1916–1925 yıllarına ait yapıtlarını inceleyerek, *Hiob*'un da içinde bulunduğu eserlerini, daha iyi anlayabilmemize ve daha objektif bir yaklaşım sergilememize katkı sağlamaktadır. Şöyle ki bu çalışmada Roth ömrünün büyük bir bölümünü çevresel faktörlerle sürekli kutuplaşma halinde geçirmiştir. Roth araştırmalarında, yazarın eserlerini *Heimatlosigkeit* (yurtsuzluk) ve *Religion* (inanç) başlıkları altında toplamanın mümkün olduğu ifade edilmekte ve adı geçen bu iki kavramın yerini de aslında “yitirilen vatan” kavramının aldığı düşünülmektedir.¹² Yurtsuzluk motifinin Roth'un yanı sıra birçok Yahudi asıllı Avusturyalı yazara eserlerinde esin kaynağı oluşturduğu ve savaş sonrası Avusturya edebiyatını temsil eden önemli bir motif olduğu görülmektedir. Bu teoriye göre Roth bir bakıma ortaya koyduğu roman karakterleriyle kendini yansıtmakta ve içinde bulunduğu geçiş döneminin zorluğuna işaret etmektedir.

Hiob'un ilk satırlarından itibaren ilk paragrafında protagonist olan Mendel Singer'in kısaca yaşam biçimini, özelliklerini dile getiren ve nerede, kim, nasıl biri ve ne işle meşgul sorularına açıklık getiren tasvirin yer aldığı görülür:

Uzun yıllar önce Zuchnow'da Mendel Singer adında bir adam yaşardı. Yüreğinde Tanrı korkusu taşıyan, dindar, kendi halinde biri, çok sade bir Yahudi'ydi. Sıradan bir öğretmendi. Geniş bir mutfaktan ibaret evinde çocuklara Tevrat'ı hatmettiriyordu. Samimi bir gayretle sürdürüyordu derslerini, çok büyük bir başarı elde edemedi. Ondan önce de buna benzer bir hayat sürmüştü ve ders vermişti yüz binlercesi (Roth 2003: 7 *çeviri Kızıltan*).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere ilk önce masalımsı anlatım dikkat çekmekte ve *bir varmış bir yokmuş* gibi ifade ile aktarılan bu anlatım bizi masal diyarına, padişahların, prenslerin ve prenseslerin yaşadığı yere, rutin süren bir yaşam tarzına götürmektedir. Daha ilk satırlarda eski İmparatorluk dönemindeki Yahudilerin toplumsal yaşayış biçimi, gelenek ve bu geleneğin yüzyıllar boyunca babadan oğula aktarılması, kuşaklar boyunca süregelen bir davranış, romanda ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alıntıya bakıldığında eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu akla gelmekte ve bu durum bizi roman kahramanını, Mendel Singer'in dönün dünyasına ait olduğu ve dolayısıyla bir nevi onun eski İmparatorluğun bir parçası ve vücut bulmuş hali olduğu düşüncesine itmektir. Yukarıdaki alıntıda üzerinde durulması gereken bir başka husus Mendel Singer'in yaptığı iş. Mendel Singer nesiller boyu süregelen öğretmenlik mesleğini icra eden, öğrencilerine inanç ve dolayısıyla kendi dinini öğretmeye çalışan dindar bir insandır.

¹² İrene Schroeder: *Experimente des Erzählens. Joseph Roths frühe Prosa 1916-1925*. Bern 1998, s. 19.

Toplumsal değişim olgusunun yansıtıldığı ve karakterlerin kimlik sorununa ilişkin bir başka konu ise romandaki baba-oğul ilişkisinde yansıtıldığı görülmektedir. Aile bireyleri arasındaki yaşanan iletişim kopukluğu romanda açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Mendel'in yaşadığı zorluklar önceleri Tanrı Yehova'ya olan sıkı inancı sayesinde sorunların üstesinden gelmesini ve umudunu korumasını sağlamıştır. Romanda Singer ailesinin yaşadıkları tıpkı yıkılan İmparatorluğun son dönemlerinde *hasta adam* benzetmesini hatırlatır. Ailenin dördüncü erkek çocuklarının özürli olarak dünyaya gelmesi nesiller boyunca süregelen yaşam tarzının ve köklü değişimin ön habercisi olduğu izlenimi vermektedir. Adeta geçmişte İmparatorluklarda yaşanan varis olabilecek erkek çocuğun dünyaya gelmemesi ve neticesinde devamlılığın tehdit altına girmesi durumuyla benzerlik göstermektedir. Romanda Menuchim adı verilen oğul ile ortaya konulan bu motif aynı zamanda baba-oğul arasında iletişim kopukluğunu da sergileyen önemli bir gösterge olarak düşünülebilir. Tıpkı yazarın diğer önemli yapıtı *Radetzky Marsch*'daki baba-oğul arasındaki diyalog ve sonrasında yaşanan olumsuzluklar gibi.¹³ Yine *Hiob*'a bakıldığında Mendel Singer karakterinin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu konulu romanlarda geçiş dönemini yansıtan sıkça karşımıza çıkan ve zamana, mekâna uyum zorlukları çeken baba figürünü temsil ettiği görülür. Romanda büyükbabasının ismini verdiği özürli oğluna sürekli Tevrat'tan bir şeyler okuması ve oğlunun kendisini tekrar edememesi gözler önüne serilmektedir:

Menuchim'in adını art arda on defa tekrarladı, oğlu duymuyor bile olsa, gözleriyle takip etsin diye ağır durak hareketleriyle havaya çiziyordu sesleri. Ama Menuchim kılını bile kıpırdatmadı. Sonra kaşığı aldı eline Mendel, bir çay bardağına vurmaya başladı. Menuchim birden başını çevirdi ve o iri, patlak, gri gözlerinde küçük bir kıvılcım çaktı. Mendel, vurmaya devam etti, şarkı söylemeye ve kaşıkla bardakta tempo tutmaya girişti; Menuchim huzursuzlaşmıştı, açıkça görülyordu bu, iri kafasını zorlanarak çevirdi, bacıklarını salladı. Anne, anne diye çığlık atıyordu ara sıra. Mendel yerinden, doğruldu, gidip kara kaplı Tevrat'ını aldı, ilk sayfasını açıp Menuchim'in yüzüne yaklaştırarak öğrencilerine ezberlettiği melodiyle o ilk cümleyi söylemeye başladı: "Tanrı, başta göğü ve yeri yarattı." Menuchim sözlerini tekrarlar umuduyla bir an bekledi. Ama Menuchim kılını bile kıpırdatmadı. (Roth 2003: 37, *çeviri Kızıltan*)

Ortaya konulan bu iletişim kopukluğu bize Roth'un, kendi yaşadığı, Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiğini ve babasını -daha o doğmadan-annesini terk etmesinden dolayı hiç tanımamış ve görmemiş olduğunu anımsatır. Helmuth Nürnbergger'e göre baba-oğul sorunsallığı Roth'un eserlerinde önemli bir yer almaktadır, zira Roth'un ilham aldığı ve hayal dünyasının zenginlik kaynağını annesi değil babası oluşturmaktadır.¹⁴

¹³ Joseph Roth: *Radetzky Marsch*. Berlin 1984

¹⁴ Helmuth Nürnbergger: *Joseph Roth*. Hamburg 1990, s. 19.

Roman kahramanı Mendel Singer işte böyle bir ruh haliyle, bulunduğu zamana ve mekâna kendini yabancı hissetmekte ve bu yüzden ailesinin daha da dağılmasını engellemek amacıyla atalarının yüzyıllardır barındığı toprakları terk ederek Amerika'ya göç etmektedir. Kırsal alandan Amerika'nın New York kentine yapılan bu göç bir bakıma zamanın modern dünyasına açılan bir kapı niteliğindedir. David Bronsen'e göre Amerika, Roth'un *Hiob* romanında köksüzlüğü (*Wurzellosigkeit*) ve yabancılaştırmayı (*Entfremdung*) beraberinde getiren ülke olarak tanımlanır.¹⁵ Roth bu sayede geçmişte sahip olunanları ve yeni oluşturulan düzenle birlikte nelerin yitirildiğini daha iyi hatırlatmak istemektedir. Görülen o ki, kendi dinamikleri içinde sanayileşmenin ileri evrelerinde olan ve beton yapılarla çevrilen New York kenti kırsal alana karşıtlık oluşturan bir yaşam merkezidir. Romanda değişen yeni düzene ışık tutan ve okuyucunun bu durumu fark etmesini sağlayan sıra dışı bir anlatım tarzı dikkati çeker. Tüm bu verilerden yola çıkarak Maria Kıtanski çalışmasında yazarın burada sadece kırsal alan/şehir karşılaştırması yapmadığını, aslında duygu yoğunluğu olarak barışın hâkim olduğu ülkenin ve gençliğinin kaybolmasını en üst seviyesinde yaşadığını vurgular.¹⁶ Roman kahramanın Amerika'ya yaptığı göçten sonra terk ettiği topraklara duyduğu özlem, Roth'un birçok eserinde ortaya çıkan Monarşiye duyulan özlemle örtüşmekte ve bunun romanda da dile getirildiği görülmektedir:

O çayırlar, o çiçekler oranın bir parçasıydı. Oranın bir parçasıydı barış, gençlik de oranın bir parçasıydı ve o alışık olduğu sefalet. Yazları masmavi olurdu gök, güneş sımsıcak, tahıl sapsarı, sinekler yeşil yeşil parlar, sıcak şarkılar vınlardı mavi göğün altında, yükseklerde cıvı cıvı öterdi tarlakuşları durmadan. Mendel Singer çuha çiçeklerini seyrederken Deborah'ın öldüğünü, Sam'ın vurulduğunu, Mirjam'ın delirdiğini, Jonas'ın kaybolduğunu unuttu. Daha yeni yitirmiş gibiydi vatanını; onunla birlikte de Menuchim'i, o en vefakâr ölüyü, o eri uzak ölüyü, o eri yakın ölüyü. "Orada kalmış olsaydık," diye düşündü Mendel. "bütün bunlar olmazdı! (Roth 2003: 120, çeviri Kızıltan).

Dünün dünyasında her ne kadar kötü, sefil yaşam koşullarının hâkim olduğu düşünülse de, romanın ikinci bölümü olarak nitelediğimiz kısımda, yani Amerika'da, Singer Ailesi bunu her şeye rağmen melankolik bir havada özlemle anmaktadır. Ancak bu özlemin, kişinin yaşadığı toprakları sadece terk etmesiyle değil, o toprakların tamamen ortadan kalkmasıyla mümkün olabileceği vurgulanır. Çünkü

¹⁵ David Bronsen: *Joseph Roth: eine Biographie*. Köln 1993, s. 150.

¹⁶ Maria Kianska: *Die galizische Heimat im Werk Joseph Roths*. İn: Kessler, Michael/ Fritz Hackert (Hrsg.): *Joseph Roth: Interpretation –Kritik -Rezeption. Akten des internationalen, interdisziplinären Symposions* Tübingen1990, s. 147.

bir insanın yaşadığı toprakların tamamıyla dağılması sonucunda memleketsiz, yurtsuz kalacağı belirtilir.¹⁷

Göç ettikleri Amerika'da Singer ailesinin yaşadıkları aile dramı kolay anlatılır gibi değildir. Mendel geldiği topraklarda bile kendini yabancı hissetmiştir ve hızla gelişen dünyada tutunması neredeyse olanaksızdır. Romanda sergilemiş olduğu davranışla toplumda kaçınılmaz olan değişimden ve kendisinin de yaşadığı büyük değişikliklerden zaten korkmaktadır. Hatta roman kurgusunda istemeyerek gittiği Amerika'da, bu ülkenin sunduğu imkânlar ve yaşadığı köklü değişiklik onu bilincini yitirme noktasına bile getirmiştir:

Erimeye yüz tutmuş asfalttan yayılan keskin katran kokusu vardı havada, etrafta uçuşan kum, toz, kanal ve mandıralardan gelen acılaştırmış yağ, dağlayıcı soğan kokusu, arabalardan çıkan tatlımsı benzin dumanı, balikhanelerden saçılan çürümüş bataklık, oğlu'nun yanaklarından yayılan müge çiçeği ve fenol kokusu. Yüzüne çarpan sıcak buharın içinde, kulaklarına dolan ve adeta kafatasını parçalayan gürültüyle birbirine karışıyordu bütün bu kokular. Neyi duyması, neyi görmesi, neyi koklaması gerektiğini bilemiyordu artık. Hala gülümsüyor ve kafa sallıyordu. Amerika ona hücum ediyor, onu parçalıyor, darmadağın ediyordu. Birkaç dakika sonra da bayıldı (Roth 2003: 90f, çeviri Kızıltan)

Ailede önlenemez çözümler başlamıştır; özürlü çocuğunun sıkıntılarını büyük iki oğlunu savaşta kaybetmenin acısı izler ve sonunda da eşinin ölümü ve kızının akıl hastanesine düşmesiyle umutlar tükenmiştir: *Ölüm Mendel'e, delilik Mendel'e, açlık da Mendel'e, tanrının bütün lutufları Mendel'e. Tükendi artık Mendel, tükendi, tükendi.*¹⁸

Hayat bağlarını yitirmiş olarak yaşamaya devam eden Mendel artık eskisi gibi ibadet etmez ve bir şeylerin değişeceğine inanmamaktadır. Ümitsizliği ve yalnızlığı beraberinde getiren Amerika'da kendi gibi Yahudi asıllı gurbetçilerin arasında yaşamaktadır. Romanda ortaya konulan bu trajedi, kahramanın yalnızlaşma sürecini tanımlaması bakımından önemli sayılmaktadır:

Yalnızım ben, yalnız olmak da istiyorum. Hayatım boyunca Tanrı'yı sevdim, ama O benden nefret etti. Hayatım boyunca Tanrı korkusu taşıdım içimde, ama artık hiçbir şey yapamaz bana. Sadığındaki bütün okları fırlattı bana! Olsa olsa canımı alır! Ama bunu da yapamayacak kadar zalim."(Roth 2003: 128, çeviri Kızıltan).

¹⁷ Tamás Lichtmann: *Schein und Wirklichkeit. Illusionen und Erfahrungen im Werk Joseph Roths*. In: Artl, Herbert/ Manfred Diersch: "Sein und Schein -Traum und Wirklichkeit" Zur Poetikösterreichischer Schriftsteller/innen im 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main 1994, s. 44.

¹⁸ Joseph Roth: *Joseph Roth. Eyup*. Çeviri Rezzan Kızıltan. Ankara 2003, s. 123.

Helmuth Nürnberger çalışmasında, David Bronsen'un ayrıntılı Joseph Roth bibliyografyasında yer alan yazarın *Hiob* romanına yönelik yapmış olduğu eleştirel yaklaşıma dikkat çeker. Bu durum alıntılanarak şöyle aktarılır:

Hatırı sayılır birçok şeye işaret eden bir arkadaşı, *Hiob* roman içeriğinin Roman başlığı ile uyuşmamasını, çünkü Tevrat ve İncil'le ilgili bölümlerde sabreden kişinin mücadelesi sonunda tanrıyı tekrar bulduğunu ve onu aslında hiç kaybetmediğini vurgular. Soruya karşılık Roth kısa ve biraz da buruk, kırgın bir tonla, sanki kendinden söz eder gibi, benim *Hiob* karakterim tanrıyı bulamaz diye cevap verir (Nürnberger 1990: 86, *kendi çevirim*).

Joseph Roth'a yöneltilen soru ile yazarın verdiği cevaba bakıldığında kutsal kitaplarda geçen *Hiob* anlatısı ile romandaki Mendel Singer arasındaki farkın sadece son bölümlerde olduğu vurgulanır. Burada Roth'un kahramanı Mendel Singer, Tevrat'taki *Hiob*'un anlattığının tersine tanrıya olan inancını kaybetmiş ve sonrasında da bulamamıştır. Yazarın roman kahramanı hakkında duygudaşlık hissi ile verdiği cevap bir çeşit aradığını bulamama ve yolunu, yönünü kaybetmiş olma durumuyla açıklanabilir. Yazarın ve roman kahramanı Mendel'in ortak özelliği niteliğinde, duygu durumu olarak aktarılan bu anlamlı ifadede yazara dönük zamansal ve mekânsal sıkıntılarının çok üst seviyelerde olduğuna işarettir. Yazarın ruh halini yansıtmaması bakımından bir başka önemli tespit ise eserin klasik bir sonla bitmemesidir. Romanın tam olarak bitmemesi ve nihai sonun olmaması yine yaşanan bir soruna ve durmadan gelişen, değişen olumsuz unsurlara işaret edebilir. Hatta Nürnberger'in çalışmasında belirtildiği gibi Roth, romanın devamını yazmamasını yazarın kendi ifadesiyle sıkıntılardan kurtulmak için aldığı alkole bağlamaktadır. Ona göre romanda yazarın Tanrıya olan yakınlığı veya uzaklığı ifade edilmeye çalışılmamakta, olsa olsa bireyin kendi gücüyle kaderi değiştirebileceğine olan inançsızlık irdelenmektedir.¹⁹

5. *Hiob*'da Mevsim Ve İklim Tasvirleriyle Değişimin Vurgulanması

Yukarıda ele alınan tüm bu incelemeler ve tespitlerin yanı sıra daha önce de bahsedildiği gibi romandaki olumlu ya da olumsuz seyreden zamanın tüm değişimlerin yansıtılmaya çalışıldığı doğa tasvirlerinden söz etmek yerinde olacaktır. Zira iklim tasvirleriyle anlatılan trajik olaylar, mevsimlerin edebiyatta kabul gören karakteristik özelliklerle paralellik gösterir. Kasım Eğit'in *Friedrich Dürrenmatt. Aufbau und Erzählstrukturen seines Prosawerks* çalışmasındaki *Natur und Landschaft*²⁰ adlı bölümünde ele aldığı bu durum çalışmamıza önemli bir referans oluşturur. Eğit, doğa efektlerinin edebiyatta kullanılmasını Friedrich Dürrenmatt'ın eserlerini inceleyerek çarpıcı bir şekilde ortaya koymakta ve doğa/yer imajının edebiyatta kullanılmasını yazar ve toplumsal ilişkisinden söz etmektedir. Eğit'in

¹⁹ Helmuth Nürnberger: *Joseph Roth*. Hamburg 1990, s. 86

²⁰ Kasım Eğit: *Friedrich Dürrenmatt. Aufbau und Erzählstrukturen seines Prosawerks*. İzmir 1987.

dile getirdiği gibi, doğa olayları tarihte çok farklı zamanlarda ele alınan ve alınmaya devam eden roman anlatım tekniğidir. Bu teknik kullanılarak romanda ortaya konulan optik doğa göstergeleri sadece düz doğa olaylarını değil, aynı zamanda yazarın öznel bakış açısını da yansıttığı ifade edilir. Bu durum, romanda bir çeşit doğayı kendi gücü içerisinde kişileştirerek kimi zaman eserdeki kahramanın, kimi zaman ise eşlik ettiği olaylara öznel bir anlam katmasıyla örneklendirilir²¹:

Doğanın bu kasvetli iklimsel değişimleri burada bir bakıma kahramanın öznel yaşantısı olarak algılanabilir. Onun iç dünyasını yansıtan bir aynası haline gelir (Eğit 1987: 63, *kendi çevirim*).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, romanda ortaya konulan kasvetli iklim görüntüsünün sahnelenmesi anlamlı olup Roth'un da içinde bulunduğu zamanın, mekânın rahatsızlığına ve beraberinde getirdiği toplumsal değişim sorunlarına işaret eder. Michael Voges çalışmasında *Hiob* romanıyla ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır:

Romanda sınır ihlallerine dikkat çekilir: Geçiş dönemi zamanında ki yaşayış biçimlerini araştırır. *Hiob* romanında tarih, ölümlülüğün basit tecrübesi ve daha da ötesi değişimin dizginlenemez gücünün ortaya konmasıdır. Hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. İnsanlık yaşamı ancak değişimin sürekliliği ile mümkündür (Voges 1990: 385f, *kendi çevirim*).

Yine bu duruma bağlı olarak romanda birçok sahneye eşlik eden doğa olayları Roth'un kaleme aldığı diğer önemli romanlarında da kullanılmıştır. Örneğin yazarın önemli eserlerinden biri sayılan *Radetzky Marsch* adlı romanında İmparator Franz Joseph'in ölümü ve defin edilişi *Hiob*'daki gibi doğa seslemeleriyle, - gökyüzü yarılmışçasına- yağmurlu bir havada geçmektedir: *es rauschte und raschelte ringsum von den nassen Sträuchern, Kranzen und Blumen.*²² Bu roman sahnesinde yağmurun hiç durmaksızın, sular seller gibi aktığı görülmektedir. *Radetzky Marsch* ve *Hiob*'da ortaya konulan kasvetli hava durumu tasvirleri edebiyat biliminde sembolik bir anlam taşımakta ve olumsuz etki uyandıran huzursuzluğa ve felaketlere işaret etmektedir:

Mendel ayağa kalktı ve "Başımıza bir felaket geldi!" dedi. "Mac geri döndü Sam'ın saatini getirdi, bir de son selamını" dedi Mirjam. Deborah, sanki hiç bir şey olmamış gibi sakin sakin oturuyordu koltuğunda. Gözleri iki koyu cam parçası gibi kuru ve boştu. Pencerenin başında oturuyor, kar tanelerini sayıyormuş gibi görünüyordu.

²¹ Eğit, a.g.e., s. 63.

²² Joseph: Roth: *Radetzky Marsch*. Berlin 1984, s. 458.

Ortalıkta Çıt yoktu, saatin metalik tiktakları işitiliyordu. Sinsi sinsi yaklaşan parmaklarıyla ağır ağır saçlarını yolmaya, başladı Deborah birden. Soluk, şişik alçı kadar donuk yüzüne çekiyordu zülüflerini peş peşe. Sonra ardı ardına yolmaya koyuluyordu saçlarını tutam tutam, adeta dışarıda yağan kar tanelerine tempo tutarak. Saçlarının orta yerinde iki, üç beyaz adacık, çıplak kafa derisinde para büyüklüğünde birkaç leke ve nokta nokta kızıl kan damlacıkları belirlemeye başladı daha şimdiden. Kimse kıpırdamıyordu. Saat tıklıyor, kar yağıyor ve Deborah ağır ağır saçlarını yoluyordu. [...]Ve sandalyesinden yere yığıldı Deborah. Yumuşak bir kütle halinde öylece kıvrılıp kaldı yerde (Roth 2003: 114-115 *çeviri Kızıltan*).

Yukarıda ki alıntıdan da görüleceği üzere oğullarının ölüm haberinin gelmesiyle dışarıdaki lapa lapa yağan kar, anne Deborah'ın bu olaya tepkisini ve acısını çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu olay karın ritmine uygun olarak sahnelenmekte ve bir başka felaketin de habercisi niteliğindedir. Çünkü anne bu acıya dayanamaz ve yere düşen kar taneleriyle birlikte düşer ve yaşamı son bulur.

Doğa tasvirlerinin olaylarla paralellik göstermesinin yanı sıra, Roth'un *Hiob*'unda zaman ve mevsim faktörlerini toplumsal değişim olgusu çerçevesinde geçmişi yaz tasvirleriyle, yaşadığı anı sonbahar ve kış, geleceği ise ilkbaharı kullanarak aktardığı görülmektedir. Romandan örneklerle verilen ve toplumsal değişime paralellik arz eden bu anlatım şekli, geçiş dönemini simgeleyen önemli göstergelerdir. Birinci zaman dilimini oluşturan geçmiş zaman, I. Dünya Savaşı öncesi Avusturya'sında geçer. Ne ilginçtir ki bu bölüm *yaz* mevsiminde geçmekte ve Roth'un yanı sıra toplumun ve roman kahramanlarının ruh halini mevsime paralellik gösterircesine her şeye rağmen olumlu bir şekilde yansıtmaktadır:

Her hafta sonu şabat günü böyle başlardı, suskunluk içinde, mumlar ve ilahilerle 24 saat sonra haftanın kurşunu, tekdüze günlerinin, o dertler döngüsünün başını çeken gece, içinde kaybolur giderdi şabat. Yazın ortasında, sıcak bir günde, öğleden sonra saat dörtte doğum sancıları başladı Deborah'ın. İlk çığlıkları, ezber çalışmış on iki çocuğun çıkardığı tek düze seslere salandı. Hepsi evlerine gönderildi, yedi günlük tatil başladı. Mendel'in bir çocuğu daha oldu, bir dördüncüsü, bir oğlan. Sekiz gün sonra sünnet edildi ve Menuchim adını aldı (Roth 2003: 9f, *çeviri Kızıltan*).

İkinci zaman dilimi, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve sosyal olayların duruma eşlik etmesi ve romanda Singer ailesinin Amerika'ya göçü, ailenin başından geçen trajik ve dramatik olayları kapsamaktadır. Yine birinci zaman dilimine benzer şekilde mevsimlerin değişimi göze çarpmakta *sonbahar* ve *kış* aylarında yansıtılmaktadır:

Sonbahar gelmişti. Sabah yedide uyandı Mendel Singer. Sevizde sokağa çıkmıştı bile, evin önünde duruyordu. Kar henüz be-

yaz ve sertti, tıpkı memleketteki, Zuchnow'daki gibi (Roth 2003: 110 çeviri Kızıltan).

Üçüncü ve son bölümde ise yeni bir yönetim anlayışının (Cumhuriyet'in), eserde ütopyik olayların gerçekleştiği ve ailenin özürli olarak dünyaya gelen en küçük çocuğunun, Menuchim'in sağlığına kavuşması ve hatta bir dahi haline gelmesiyle çok uzun bir aradan sonra babayla tekrar kavuşmasını oluşturur. Bu son bölümün romanda *ilkbahar* havasında geçtiği görülmektedir:

Ve yumuşak kumu sarı, uçsuz bucaksız deryası mavi, bütün evleri beyaz olan bir dünyaya geldiler. Bu evlerin birinin önündeki terasta, küçük, beyaz bir masacıkta oturuyordu Mendel. Altın rengi çayını yudumluyordu. Kambur sırtına vuruyordu yılın ilk sıcak güneşi. Karatavuklar zıplayarak yanına kadar sokuluyor, kardeşleri de terasın önünde ötüyordu. Denizin dalgaları yumuşak, düzenli vuruşlarla şıkırdıyordu kumsalda. Birkaç beyaz bulut vardı masmavi gökyüzünde. Bu gökyüzünün altında, Jonas'ın günün birinde tekrar ortaya çıkacağına, Mirjam'ın eve döneceğine inanmaya hazırды Mendel. "Dünyada ki bütün kadınlardan daha güzel," diye tekrarladı içinden. Kendisi, Mendel Singer ise, o uzun yıllardan sonra, mutlu bir biçimde ölecekti, torunları etrafında, hayata doymuş olarak, Eyub hikâyesinde de olduğu gibi. Eski ipek saten kippasını çıkarıp yaşlı kafasını güneşlendirmek gibi tuhaf ve de yasak bir istek duydu içinde. Ve hayatında ilk kez kendi arzusuyla açtı başını Mendel Singer, tıpkı sadece resmi dairede ve banyoda yaptığı gibi. Çıplak başındaki seyrek, kıvrıkcık tüylerini okşadı bir ilkbahar rüzgârı, nadi-de, narin çiçekler gibi. İşte böyle selamladı dünyayı Mendel Singer (Roth 2003: 163, çeviri Kızıltan).

6. Sonuç

Joseph Roth'un *Hiob* adlı romanında, I. Dünya Savaşından Amerika'ya yapılan göçe kadar farklı dönemleri ve bu dönemlerin duygusal etkilerini görmek mümkündür. Bu toplumsal etkileşmeye dayalı ruh halinin yanında, yazarın Yahudi olmasından dolayı yaşadıkları toprakları tanımlayamamaları ve tarih boyunca yaşadıkları yerleşik olmayan hayatın izlerini de görmek mümkündür. Romanda köksüzlük durumu, yazarın kimi zaman topluma kimi zaman ise kendisine ve kendi kültürüne karşı yabancılaşması ile ilintilendirilmektedir. Öte yandan romanda ortaya konulan köksüzlüğe bağlı geçiş dönemi olgusu, yazarın kendi ruh halinin dışında, gerek roman örneğinde, iklim ve mevsim tasvirleriyle birçok alanda da kendini iyiden iyiye hissettirmektedir. Bunun yanı sıra, romanda bireyin duygu ve düşüncelerinin, insanın değişime karşı bitmek-tükenmek bilmeyen direncinin, insanın kimlik sorununun ve var oluş sorgulamasının ele alındığı görülmektedir. Joseph Roth'un *Hiob* adlı romanında ortaya çıkan bir başka gerçek ise günümüzde ve gelecekte motif ve biçim bakımından romanın güncelliğini koruyacak önemli bir eser olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel: *Edebiyat Yazıları III*. Gündoğan Yay., Ankara 1999.
- Bronsen, David: *Joseph Roth: eine Biographie*. Kiepenheuer & Witsch, Köln 1993.
- Eğit, Kasım: *Friedrich Dürrenmatt. Aufbau und Erzählstrukturen seines Prosawerks*. Ege Ü. Basım evi, İzmir 1987.
- Kianska, Maria: *Die galizische Heimat im Werk Joseph Roths*. İn: Kessler, Michael/ Fritz Hackert (Hrsg.): *Joseph Roth: Interpretation –Kritik - Rezeption. Akten des internationalen, interdisziplinären Symposiums*,Tübingen 1990, s.143-157.
- Lichtmann, Tamás: *Schein und Wirklichkeit. Illusionen und Erfahrungen im Werk Joseph Roths*. İn: Artl, Herbert/ Manfred Diersch: “*Sein und Schein - Traum und Wirklichkeit*” *Zur Poetikösterreichischer Schriftsteller/innen im 20. Jahrhundert*. Peter Lang AG, Frankfurt am Main 1994, s. 40-52.
- Michael Voges: *Literatur und Film. Michael Kehlmanns Verfilmung von Joseph Roths Roman "Hiob"*; İn: Michael Kessler/ Fritz Hackert (Hrsg.): *Joseph Roth. Interpretation Rezeption Kritik. Akten des interdisziplinären Symposiums 1989/ Akademie der Diözese Rottenburg-Stuttgart, Tübingen 1990, s. 385-395*.
- Müller, Hartmut: *Stefan Zweig*. Rohwohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 1990.
- Nürnbergger, Helmuth: *Joseph Roth*. Rohwohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 1981.
- Roth, Joseph: *Hiob. Roman eines einfachen Mannes*. Kiepenheuer & Witsch, Hamburg 1976.
- Roth, Joseph: *Joseph Roth. Eyup*. (Çeviri Rezzan Kızıltan). Dost Kitapevi Yay., Ankara 2003.
- Roth, Joseph: *Radetzkymarsch*. Kiepenheuer Verlag, Berlin 1984
- Roth, Joseph: *Die Kapuzinergruft*. Kiepenheuer Verlag, Köln 1972
- Schroeder, İrene: *Experimente des Erzählens. Joseph Roths frühe Prosa 1916-1925*. Peter Lang AG, Bern 1998.